

2021
SANSKRIT
[HONOURS]
Paper : V

Full Marks : 100

Time : 4 Hours

*The figures in the right-hand margin indicate marks.**Candidates are required to give their answers in their own words as far as practicable.*

1. ‘क’-विभागतः प्रश्नद्वयम्, ‘ख’-विभागतः प्रश्नद्वयम्, ‘ग’-विभागतः एकः, ‘घ’-विभागतः एकः, ‘च’-विभागतः एकः प्रश्नः संस्कृतभाषया देवनागरीलिप्या चावश्यमेव समाधेयः :

 $2 \times 7 = 14$ **‘क’-विभागः**

- a) ‘यः पृथिवीं व्यथमानामदृह’—इत्यस्य मन्त्रांशस्य कस्तावद् द्रष्टा ? सूक्तस्य ऋषिः कः ?
 b) हिरण्यगर्भसूक्तम् त्र्यग्-वेदस्य कस्मिन् मण्डले वर्तते ? सूक्तेऽस्मिन् किं छन्दः ?
 c) अग्निसूक्तम् वेदस्य कस्मिन् मण्डले समुपलभ्यते ? गायत्रीछन्दसि कति अक्षराणि सन्ति ?
 d) “न जानीमो नयता वद्धमेतम्”—वाक्यमिदं कस्मिन् सूक्ते पठ्यते? अस्य सूक्तस्य कस्तावद् द्रष्टा ?

‘ख’-विभागः

- e) ‘जनासः तथाच हन्तवे’ च इति पदयोः लौकिकं रूपं लिख्यताम् ।
 f) ‘बहुलं छन्दसि’—सोदाहरणं व्याख्यायताम् ।
 g) ‘दाधार’ इत्यस्य शब्दस्य लौकिकं रूपं किम् ? ‘शृणु’ इत्यस्य वैदिकरूपं किम् ?
 h) ‘रथासः’ तथा च ‘अश्विना’ च इति पदद्वयस्य लौकिकं रूपं किम् ?

‘ग’-विभागः

- i) ‘कथं तेन अमृता स्याम्’ इति केन किर्मर्थश्चोक्तम् ?
 j) ‘याज्ञवल्क्य-मैत्रेयी-संवादः’—इति कस्मिन् ब्राह्मणग्रन्थान्तर्गतम् ? का नाम कात्यायनी ?

‘घ’-विभागः

- k) शुनःशेष-कथादिशा रोहितस्य पितुर्नाम किम् आसीत् ? हरिश्चन्द्र-अजीर्ण-विश्वामित्रेषु श्रेष्ठः पिता कः ?
 l) ‘शतपथ’—इति शब्दस्य कोऽर्थः ? कस्मिन् वेदे तदाख्यब्राह्मणस्य अन्तर्भावः ?

‘ङ’-विभागः

- m) ऋग्वेदस्य कति मण्डलानि सन्ति ? तेषु ‘आर्षमण्डलम्’ इति नाम कस्य मण्डलस्य ?
 n) ईशोपनिषत् कुत्र कस्मिन् वेदग्रन्थे उपलभ्यते ?

2. **ऋषि-च्छन्दो-देवतानां नामानि निर्दिश्य संस्कृतभाषया
सायणाचार्यानुसारतः मन्त्रैकस्य व्याख्या करणीया :**
 $(2+4) \times 1 = 6$

- a) प्रावेपा मा बृहतो मादयन्ति प्रवातेजा हरिणे वर्वृतानाः ।
सोमस्येव मौजवतस्य भूक्षो विभीदको
जागृत्विर्महामच्छान् ॥
- b) मया सो अन्तपति यो विपश्यति यः प्राणिति य इ
श्वर्णोत्युक्तम् ।
अमन्तवो मां त उपै क्षियन्ति शुधि शृतं शुधिवं ते
वदामि ॥

3. Translate into English or Bengali any **two** of the following Mantras showing original vedic words in brackets :
 $(2+4) \times 2 = 12$

বঙ্গীর মধ্যে মূল বৈদিক শব্দগুলি দেখিয়ে নীচের যে কোন দুটি মন্ত্রের ইংরাজী অথবা বাংলায় অনুবাদ কর :

- a) प्रजापते न त्वद्देतान्यन्यो विश्वा ज्ञातानि परि ता ब्रूमूव ।
यत्कामास्ते जुहुमस्तनो अस्तु व्यस्याम पतयो र्येणाम् ॥
- b) यो रथस्ये चोदिता यः कृशस्य यो ब्रह्मणो नाधमानस्य
कीरे: ।
युक्त्याण्यो योऽविता सुशिष्यः सुतसोमस्थ स जनास्त इन्द्रः ॥
- c) स नो वृष्टिं दिवस्यार्थि स नो वाजमनुर्वाणम् ।
स नः सुहस्त्रिणीरिषः ॥
- d) य आत्मदा बलदा यस्य विश्व उपासते प्रशिष्यं यस्य देवाः ।
यस्य त्रायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै द्रेवाय हुविषा विधेम ॥

4. Rewrite into pada form either 3(b) or 3(c) using Devanāgarī script showing the necessary changes in accents therein:
 $2+4=6$

দেবনাগরী অক্ষর ব্যবহার করে স্বরচিহ্নের যথাযথ পরিবর্তন দেখিয়ে 3(b) অথবা 3(c) কে পদপাঠে পুনরায় লেখ :

5. “स दाधार पृथिर्वा व्यामुतेमाम्”—Which deity is mentioned here by the term ‘सः’? Discuss the nature of this deity from your text.
 $1+7=8$

“স দাধার পৃথির্বা ব্যামুতেমাম্”—এখানে ‘সঃ’ পদের দ্বারা কোন দেবতার উল্লেখ করা হয়েছে ? তোমার পাঠ্যাংশ অনুসারে এ দেবতার স্বরূপ আলোচনা কর।

OR/অথবা

“अहमेव वातइव प्रवामि”—Here who blows like the wind? Bring out the features of that deity as reflected in the hymn of your text.
 $1+7=8$

“अहमेव वातइव प्रवामि”—এখানের বাতাসের ন্যায় কে প্রবাহিত হন ? তোমার পাঠ্যাংশের অন্তর্গত সূক্তে প্রতিফলিত সেই দেবতার বৈশিষ্ট্য সকল প্রকাশ কর।

6. “स हास्मै व्वाचमुवाद”—Who said this and to whom ? How did the speaker keep his promise?
 $1+7=8$

“স হাস্মৈ ব্বাচমুবাদে”—উদ্বৃত পংক্তি কে কার উদ্দেশ্যে বলেছিল ? বক্তা কিভাবে তার প্রতিশ্রুতি রক্ষা করেছিল ?

Or/অথবা

Write a critical note on the Society and Culture as reflected in the ‘শুন: শেপকথা’। 8

সমাজ ও সংস্কৃতির উপর প্রতিফলিত ‘শুন: শেপকথা’-র সমালোচনামূলক বিবৃতি দাও।

7. Write illustrative notes on any **two** of the following: $5 \times 2 = 10$

নীচের যে-কোনো দুটির টীকা লেখ :

- a) বৈদিক — লেট্লকার: (Vedic Subjunctives)
- b) বৈদিক — তুর্থপ্রত্যয়: (Vedic Infinitives)
- c) বৈদিক — সন্ধি: (Vedic Sandhi)
- d) বৈদিক — শব্দরূপ (Vedic Declensions)

8. “যেনাহং নামৃতা স্যাং কিমহং তেন কুর্যাম্”—Who said this and to whom ? How ‘অমৃতত্ত্ব’ may be achieved ? Explain this after your text. $2+10=12$

“যেনাহং নামৃতা স্যাং কিমহং তেন কুর্যাম্”—এই কথাটি কে কাকে উদ্দেশ্য করে বলেছেন ? ‘অমৃতত্ত্ব’ প্রাপ্তির উপায় কি ? পাঠ্যাংশানুসারে বিশদ আলোচনা কর।

Or/অথবা

What is ‘উপনিষদ’? Give a summary of the ‘যাজ্ঞবল্য-মৈত্রৈয়ীসংবাদ’ of the ‘বৃহদারণ্যকোপনিষদ’।

$2+10=12$

‘উপনিষদ’ কি ? বৃহদারণ্যক উপনিষদের অন্তর্গত যাজ্ঞবল্ক্ষ মৈত্রৈয়ী সংবাদ-এর একটি সারসংক্ষেপে আলোচনা কর।

9. Explain in Sanskrit:

সংস্কৃতেন ব্যাখ্যায়তাম् :

“আত্মা বা অরে দ্রষ্টব্য শ্রোতব্যে মন্তব্যে নিশিদ্ধ্যাসিতব্য”

Or/অথবা

“ন বা অরে সর্বস্য কামায সর্ব প্রিয় ভবতি আত্মনস্তু কামায সর্ব প্রিয় ভবতি।”

10. a) What is ‘বেদাং’? How many types of ‘বেদাং’? Name them. Write detailed note on ‘বেদাং’. $1+1+10=12$

‘বেদাং’ কী ? বেদাঙ্গ কয় প্রকার ও কী কী ? নাম লেখ। ‘বেদাং’-এর উপর বিস্তারিত আলোচনা কর।

Or/অথবা

Write a detailed notes on ‘শতপথ ব্রাহ্মণঃ’.

12

‘শতপথ ব্রাহ্মণঃ’ সম্পর্কে বিস্তারিত আলোচনা কর।

- b) Write short note on any **one** of the following: $6 \times 1=6$

নীচের যে কোনো একটির সংক্ষিপ্ত টীকা লেখ :

- i) R̄gveda
ऋগ्वेदः
  - ii) Aranyakam
आरण्यकम्
  - iii) Darśa-Pūrṇamāsa Yajna
दर्शपूर्णमास यज्ञः
-